

Invid ett gravfält i Härensås

Schaktningsövervakning 2023

Härensås (L1954:128), Härensås 6:2, Bergunda socken,
Växjö kommun, Kronobergs län, Småland

Tove Wahlberg Traneskog

Arkeologisk rapport 2024:23

MUSEIARKEOLOGI SYDOST
– en del av Kalmar läns museum

Invid ett gravfält i Härensås

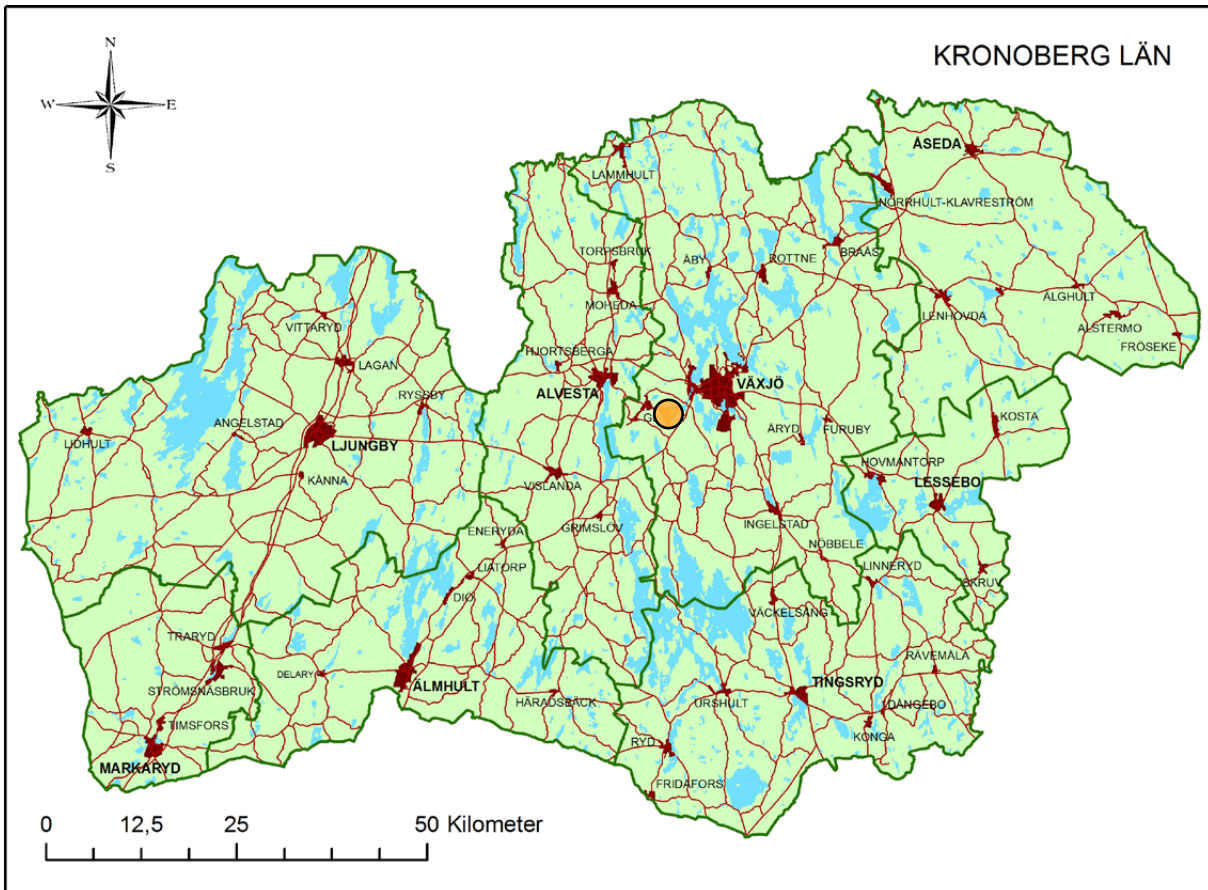
Schaktningsövervakning 2023

Härensås (L1954:128), Härensås 6:2, Bergunda socken,
Växjö kommun, Kronobergs län, Småland

Författare	Tove Wahlberg Traneskog
Copyright	Kalmar läns museum 2024
Redaktion	Anna-Karin Karlsson, Stefan Siverud
Kartor	Publicerade i enlighet med tillstånd 507-98-2848 från Lantmäteriverket
Förlag	Kalmar läns museum
ISSN	1400-352X

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	8
Topografi och fornlämningsmiljö	9
Syfte och frågeställningar	11
Metod och genomförande	12
Resultat	13
Tolkning och åtgärdsförslag	17
Referenser	18
Tekniska och administrativa uppgifter	19
Bilagor	20

Karta över Kronobergs län med platsen markerad.

Sammanfattning

Museiarkeologi sydost har på uppdrag av Länsstyrelsen i Kronobergs län utfört en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning inför nybyggnation inom fastigheten Härensås 6:2. Schaktningsövervakningen genomfördes under en dag i juli 2023. Syftet med undersökningen var att med ett vetenskapligt arbetssätt dokumentera och om möjligt avgränsa fornlämningen. Exploatör var Caroline Kronstedt.

Undersökningsområdet var beläget strax söder om gravfält L1954:128 vilket enligt KMR består av åtta ovala stensättningar. Den arkeologiska undersökningen var främst inriktad på lämningar ej synliga ovan mark.

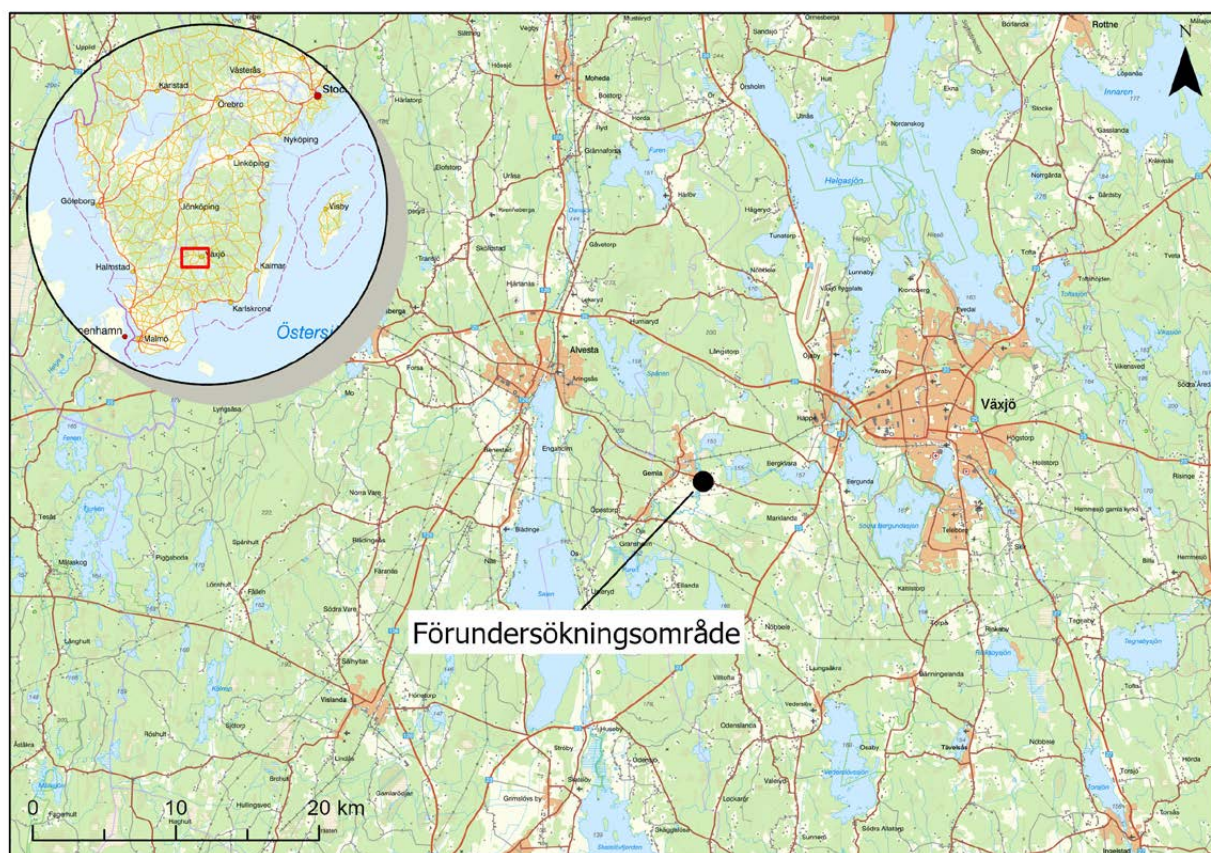
Inga arkeologiska lämningar påträffades vid schaktningsarbetet.

Inledning

Inför en nybyggnation vid tidigare bebyggd tomt inom fastigheten Härensås 6:2 genomförde Museiarkeologi sydost under en dag i juli en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning, se figur 1. Den berörda ytan angränsade till gravfältet L1954:128, bestående av åtta ovala stensättningar samt en rest sten. Gravfältet har en trolig datering till yngre järnålder. Det aktuella undersökningsområdet var beläget söder om Växjö, vid samhället Gemla

och drygt 50 m från Helige å som är en del av Mörrumsåns vattensystem.

Schaktningsövervakningen genomfördes efter beslut från Länsstyrelsen i Kronobergs län och bekostades av fastighetsägaren. Undersökningen berörde ett knappt 320 m² stort område. Syftet med undersökningen var att med ett vetenskapligt arbetssätt dokumentera och om möjligt avgränsa fornlämningen.

Figur 1. Undersökningsområdets placering utanför Gemla, söder om Växjö, Småland.

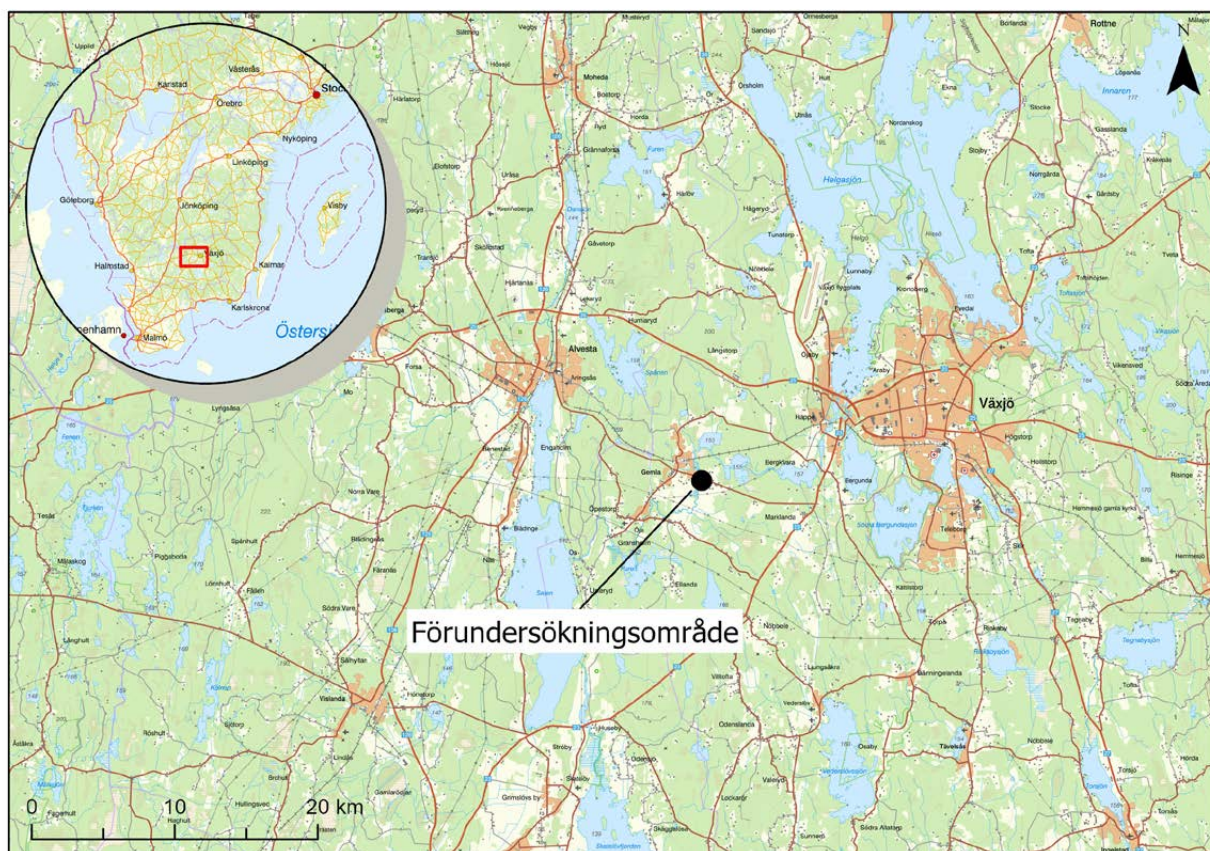
Topografi och fornlämningsmiljö

Det aktuella undersökningsområdet är beläget i byn Härensås strax väster om orten Gemla, drygt 7 km söder om Växjö. Den berörda ytan bestod av äldre tomtmark vilken sluttade svagt åt söder. I slutet av sluttningen, drygt 50 m söder om undersökningsytan, finns även Helige å, vilken är en del av Mörrumsåns vattensystem (Alering & Fuchs 2012).

Härensås ligger inom de centrala delarna av det gamla folklandet Varend, som är en av de mest fornlämningsrika delarna av Småland. Här finns

en rik och varierad fornlämningsbild, som sannolikt speglar en kontinuerlig bebyggelse från slutet av stenåldern, genom hela förhistorian och in i modern tid. Den äldsta bebyggelsefasen återspeglas genom de stenyxor som påträffats, bland annat L1954:1824, som är en del av trind- eller skafthålsyxan som påträffades knappt 400 m sydväst om aktuell plats, se figur 2 nedan.

Fornlämningsbilden närmast undersökningsområdet består av by-/gårdstomter (L1954:636, L1954:232 samt L1953:8309), röse (L1954:1320

Figur 2. Förundersökningsområdet med närmast liggande fornlämningar.

och L1955:9850), gravfält (L1954:1049) samt fornlämningsliknande lämning, rest sten (L1954:714), se figur 2.

Platsen för den aktuella förundersökningen ligger ett tiotal meter söder om gravfältet L1954:128. Enligt uppgifterna i Fornsök innehåller gravfältet minst åtta ovala stensättningar, varav en större, samt en rest sten. Gravfältet ligger på en mindre höjdrygg med sträckning i östvästlig riktning. Gravfält med ovala stensättningar är typiska för Varend och kan dateras till yngre järnålder (Svanberg 2003). Få gravfält från denna tid har undersökts med moderna arkeologiska metoder. Vilket innebär att fornlämningar dolda under mark kan ha förbisetts likväl som brandgravar i anslutning till stensättningar.

Den enda undersökning som berört ovala stensättningar och som utförts under något så när sen tid gjordes vid Skir 1970 (Tomtlund 1977). Då påträffades även brandgravar utan stenkonstruktioner i anslutning till stensättningarna, vilka daterades till sen vendeltid-tidig vikingatid. I anslutning till gravfält från yngre järnålder är det inte ovanligt att påträffa omarkerade gravar och boplatzanläggningar från samtida boplatser (Hansson 1999, Skoglund 2005).

Någon arkeologisk undersökning har inte gjorts inom gravfältet L1954:128. Dock har en skadebesiktning av gravfältet genomförts av Smålands museum år 2011 efter att ett ledningsschakt grävts igenom gravfältet i dess längdriktning (Lst dnr 110-2011-00172). Skadan på gravfältet bestod av ett 40 m långt schakt i gravfältets norra och centrala del. Vid besiktningen var schaktet återfyllt och bredden var därmed svår att se, dock var markytan omrörd och skadad i en 2–3 m bred korridor. Kantkedjor på fyra av stensättningar hade påverkats av ingreppet.

Under 2017 genomfördes en arkeologisk förundersökning inom fossil åker (L1953:8005) i utkanten av Gemla på fastigheten Öpestorp 3:4, drygt 1,5 km väster om det nu aktuella området. Ett 60-tal röjningsrösen kunde karteras och inom den fossila åkern kunde även tre gravar konstateras. Dessa bestod av två ovala stensättningar samt en tresidig stensättning, en så kallad treudd. Vid förundersökningen påträffades även boplatslämningar i form av härd samt slagen kvarts och flinta. Dateringar från undersökningen visade att platsen brukats från 300 f. Kr, förromersk järnålder (Färjare & Wikell 2017).

Syfte och frågeställningar

Syftet med undersökningen var enligt Länsstyrelsen i Kronobergs län att med ett vetenskapligt arbetssätt dokumentera och om möjligt avgränsa forn lämningen.

Metod och genomförande

Det arkeologiska arbetet genomfördes som en schaktningsövervakning av de aktuella ytorna. Under ledning av arkeolog gjordes med hjälp av maskin en skiktvis avbaning ned till nivån strax under matjorden. Metalldetektering genomfördes kontinuerligt över exploateringsytan och utfördes i samband med schaktningsarbetet. Dokumentation skedde genom inmätning, beskrivning i surfplatta, genom dokumentationssystemet IDA, och fotografering. Inmätning skedde med en RTK-GPS där schakt mättes in i koordinatsystemet Sweref99 TM.

Resultat

Kartmaterialet

Det berörda området ligger under Härensås by och på karta över storskifte på utmark/utägor från 1799 kan det ses att marken tillhört Söregården, se figur 3. Rektifieringen är ungefärlig men berörd yta tycks ha legat inom nr 41 vilken tillhört Söregårdens soldattorp (LMA F12-6:2).

Fältarbetet

Sammanlagt schaktades en area på drygt 300 m² vid den arkeologiska schaktningsövervakningen, se figur 4. Schaktdjupet var i snitt 0,4 m och

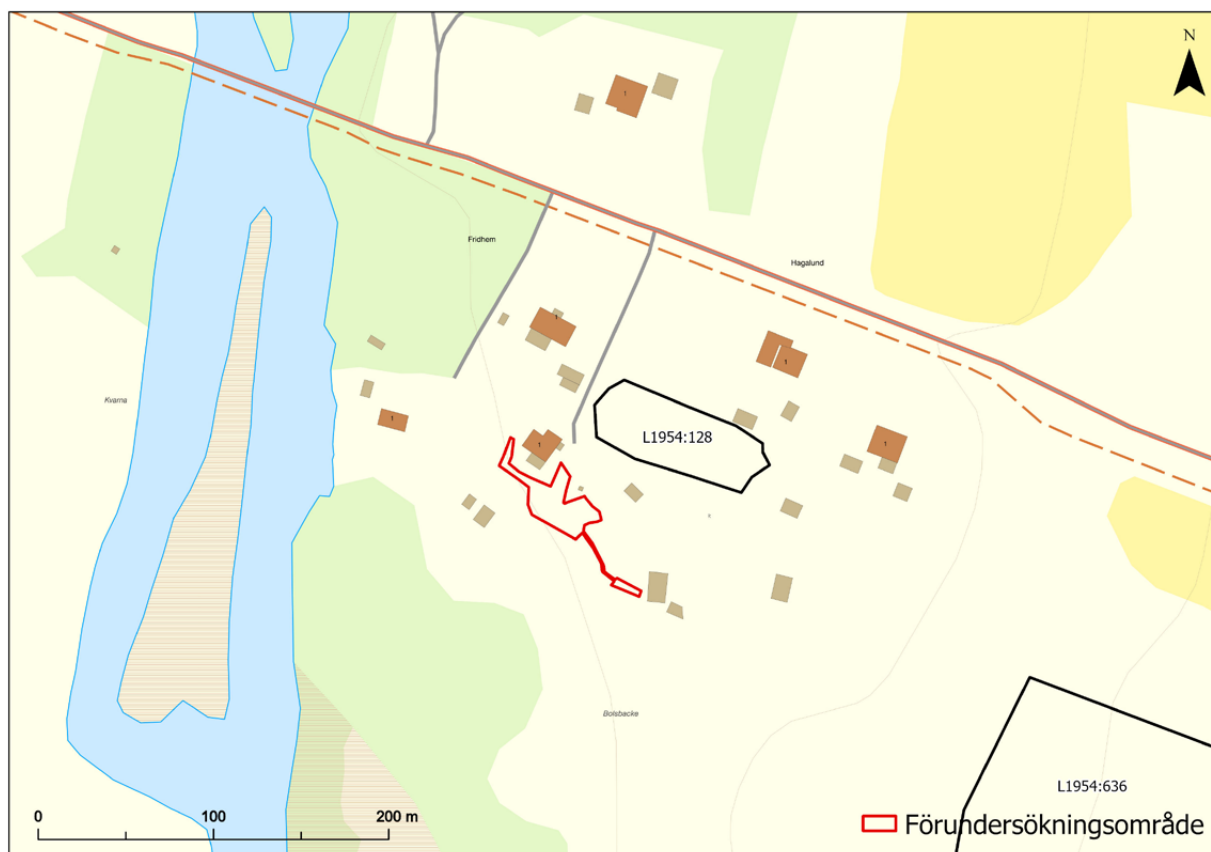
marken bestod av ett 0,2–0,3 m tjockt matjordslager vilket följdes av en ljus sandig silt, se figur 5.

Undersökningsytan bestod av en äldre trädgård med ett numera rivet hus från 1920-talet. Schaktning genomfördes i anslutning till husgrunden, dock lämnades en bit närmast huset p.g.a. el- och vattenledningar i marken.

I västra delen av området låg berget bitvis strax under markytan, på endast 0,1 m djup, se figur 6. I detta område bestod marken även av sand med

Figur 3. Storskifte på utmark/utägor 1799 med förundersökningsområdet markerat i rött, LMA F12-6:2.

Figur 4. Yta som schaktades vid förundersökningen.

mer inslag av morän än i övriga delar av undersökningsområdet.

Vid schaktningen påträffades på ett par ställen större sprängsten en bit ner i marken, dessa tycks ha fungerat som dränering för att leda vatten mot ån som ligger sydväst om undersökningsområdet.

I mellersta norra delen av undersökningsområdet blev matjorden något tjockare än övriga delar av ytan och området var även uppfyllt med en hel sten, se figur 7. Fyllningen skulle kunna vara kopplad till den äldre sträckningen av vägen som tidigare legat sönder om den nuvarande sträckningen.

Vid schaktningen påträffades skaflet av en kritpipa, dock är det svårt att säga något om ålder. Kritpipan samlades inte in som fynd.

Figur 5. Schakt i områdets sydöstra del. Matjorden följdes av en sandig silt. Fotograferat från öster.

Figur 6. I västra delen av förundersökningsområdet låg berget nära markytan. Fotograferat från söder.

Figur 7. Mellersta norra delen av området var uppfyllt med sten. Fotograferat från söder.

Tolkning och åtgärdsförslag

Vid den arkeologiska schaktningsövervakningen påträffades inga arkeologiska lämningar vilket kan tyda på att aktiviteter kopplade till det närliggande gravfältet skett på annan plats än den nu aktuella.

Då allt schaktarbete är utfört föreslås inga vidare arkeologiska insatser på platsen. Beslut tas av Länsstyrelsen i Kronobergs län.

Referenser

- Alering, Å & Fuchs, D. 2012. *Gemla: kulturhistorisk studie: Öja socken, Växjö kommun, Kronobergs län*. Växjö: Smålands museum
- Färjare, A & Wikell, R. 2017. *Röjningsröseområde, gravar, boplatser och ett skålgropsblock. Rapport över förundersökning av Öja 109:1 och Öja 165 vid Gemla, Öpestorp, Öja socken, Småland, Växjö kommun i Kronobergs län*. Eldrun arkeologi & landskap, Wikell arkeologi. Arkeologiska skrifter 2017:8.
- Hansson, M. 1999. *Graves, Grave-fields and Burial Customs – Variation as Theme. A Discussion of Late Iron Age Grave-Fields in the Inland of Småland*. Lund Archaeological Review 1998. Lunds universitet.
- Skoglund, P. 2005. *Vardagens landskap: lokala perspektiv på bronsålderns materiella kultur*. Lunds universitet.
- Svanberg, F. 2003. *Death rituals in south-east Scandinavia AD 800-1000. Decolonizing the Viking Age 2*. Acta Archaeologica Lundensia. Series in 4°, no. 24. Stockholm.
- Tomtlund, J-E., 1977. *Fornlämning 21, gravfält vendeltid – vikingatid, Skirs prästgård, Växjö stad, Småland*. RAÄ och SHM rapport 1977 B4. Stockholm.
- Lantmäteristyrelsens arkiv**
F12-6:2 - Storskifte på utmark/utägor. Härensås nr 1–6 Bergunda socken 1799.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-629-2023
Kalmar läns museums dnr:	33-188-2023
Projektnummer KLM:	A2336
Landskap:	Småland
Kommun:	Växjö
Socken:	Bergunda
Fastighet:	Härensås 6:2
Fornlämningsnr:	L1954:128
X koordinat:	6304676.135
Y koordinat:	1430108.097
Latitud:	56.863578
Longitud:	14.659332
M ö h:	158
Fältarbetstid:	5 juli 2023
Antal arbetsdagar:	1
Personal:	Tove Wahlberg Traneskog
Foto, Du-nummer:	437:1-3
Dokumentation:	All dokumentation förvaras på KLM.
Inmätning:	Koordinater och höjdangivelser i rikets koordinatsystem SWEREF 99 TM och RH2000.

Bilagor

Bilaga 1. Fotolista digitala bilder.....	21
--	----

Bilaga 1. Fotolista digitala bilder

Fotolista digitala bilder

Landskap: Småland
Socken: Bergunda
Fastighet: Härensås 6:2

2023

DU 437

Nr	Motiv	Från	Datum
1	Schaktad yta i områdets sydöstra del	V	2023-07-05
2	Schaktad yta mellersta delen	NÖ	
3	Schaktad yta i sydvästra delen	V	

Du 437_1.JPG

Du 437_2.JPG

Du 437_3.JPG

Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

